

Intelektuālais īpašums preču tirgū

GUNTIS FELDMANIS

Ikvienam autovadītājam ir skaidrs, ka braucot jāievēro vai vismaz jāzina satiksmes noteikumi, citādi agrāk vai vēlāk var iekulties nepatīkšanās. Izrādās, ka tieši tāpat jāizturas pret izgudrojumu, preču zīmju, dizainparaugu un citu intelektuālā īpašuma formu izmantošanu biznesā – gan ražošanā, gan tirdzniecībā. Nepārzinot attiecīgo likumdošanu, ne viens vien uzņēmējs nonācis spiedīgā situācijā un dabūjis šķirties no ievērojamām naudas summām. Intelektuālā īpašuma radītāju un lietotāju attiecības ir niansēm bagāta tēma. Tuvāk šīs nianses komentē intelektuālā īpašuma aizsardzības aģentūras «TRIA ROBIT» patentpilnvarotais VLADIMIRS ANOHINS un patentu speciāliste MARUTA VĪTIŅA.

Kāpēc uzņēmējam jāpārzina intelektuālā īpašuma formas?

V. Anohins: — Intelektuālais īpašums biznesā ieņem aizvien svarīgāku vietu. Gan ražotāji, gan tirgotāji ik dienas saskaras ar minētajiem jēdzieniem — preču zīmes, izgudrojumi, dizainparaugi. Veidojas attiecības starp ražotājiem, kas pasūta preču zīmes, māksliniekiem, kas šīs zīmes veido, tirgotājiem, kas zīmes reklamē, un viltotājiem, kas cenšas nopelnīt uz sveša ieguldījuma rēķina. Intelektuālā īpašuma izmantošanu pasaulē un arī Latvijā regulē noteikti likumi, kuru nezināšana rada nevēlamas un visai sāpīgas konfliktu situācijas. Minēsim kaut vai masu mediju ievēribu guvušo tiesāšanos starp Edgaru Riņķi, kurš sevi uzskata par ziedes «Eviņa» izgudrotāju, un šīs ziedes rūpniecisko ražotāju SIA «Valgunde». Riņķa kunga prasība nav juridiski pamatota, un «Valgundei» ir pilnas tiesības ziedi ražot. Ja intelektuālā īpašuma izmantošanas niansēm uzmanība tiktu pievērsta laikus, šāda konflikta nemaz nebūtu.

Mēs saprotam, ka ne ražotājs, ne tirgotājs, ne izgudrotājs vai mākslinieks nevar pārzināt visus likumdošanas smalkumus. Tāpēc jau esam mēs, profesionāļi, lai viņiem palīdzētu izvairīties no nepatīkšanās. Galvenais ir novērtēt intelektuālā īpašuma svarīgumu biznesā un juridiski nodrošināt tā izmantošanas tiesības.

Kuram tad isti pieder preču zīme kā intelektuālais īpašums – māksliniekam vai pasūtītājam?

V. Anohins: — Uzņēmējiem, slēdzot ar

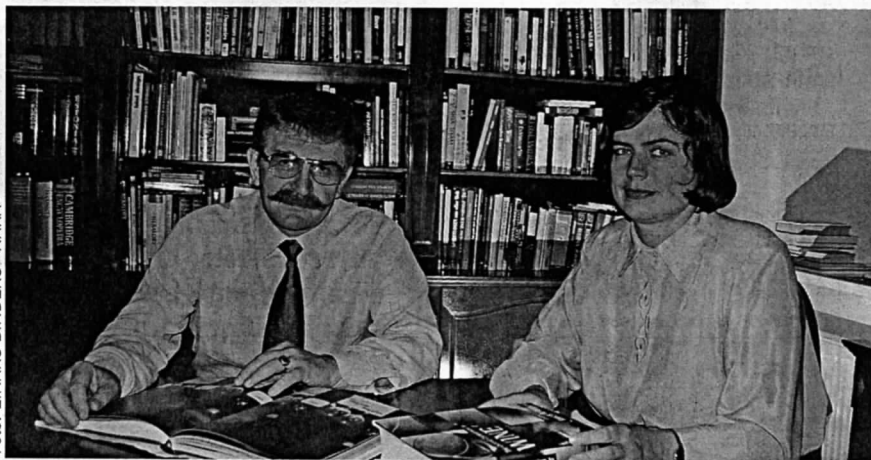

Foto: EINĀRS BINDERS «NĀRA»

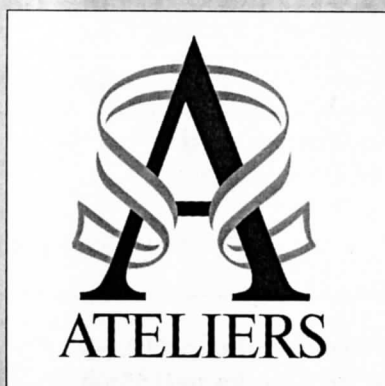
radošo inteliģenci līgumus par preču zīmes veidošanu, dizaina parauga izgatavošanu, izgudrojuma ieviešanu ražošanā, tehnoloģiju izstrādi vai ko citu, vajadzētu būt ļoti uzmanīgiem. Līgumā jāparedz ne tikai honorāra apjoms, izmaksas kārtība un darba kvalitātes kritēriji, bet arī norāde, kam pieder tiesības izmantot jaunradīto intelektuālo īpašumu. Ja pasūtītājs ar līgumu nepārnem mantiskās autortiesības, tad mākslinieks vai izgudrotājs pēc laicīga var pieprasīt sev ievērojamu daļu no ražošanas un tirdzniecības nestajiem ieņēmumiem.

M. Vītiņa: — Īpaši spēcīgi autora tiesības būs aizsargātas jaunajā dizainparaugu likumā. Tad uzņēmējiem nāksies būt

vēl piesardzīgākiem un tālredzīgākiem. Mūsu lietvedībā jau ir pirmie gadījumi, kad mākslinieks dizainparaugus patentē uz sava vārda, turklāt situācijā, kad pasūtītājs viņam par visu ir samaksājis. Likums dizaineram ļauj patentēt savu izstrādāto dizainu, ja ar pasūtītāju agrāk noslēgtais līgums viņam neatņem šīs tiesības.

Biezāk gan vērojama pretēja parādība – ražotājs izmanto izgudrojumu, tehnoloģiju vai ideju, nemaksājot par to autoram. Nesenajos laikos Latvija izgudrojumu ziņā bija ceturtajā vietā Padomju Savienībā – aiz Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas. Tagad izgudrotāji netiek

KATRAM LATVIJAS UZŅĒMĒJAM JĀBŪT INFORMĒTAM VISMAZ PAR TRIM INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA FORMĀM:

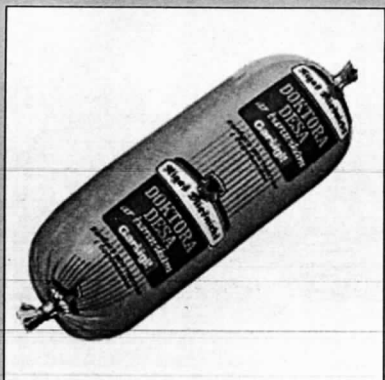
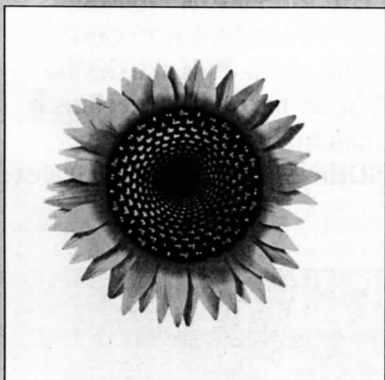

PREČU ZĪME uzņēmēja preces vai pakalpojumus atšķir no pārējiem. Preču zīme var būt vārdiska (vārds vai frāze), figuratīva, bet visbiežāk sastopams kombinēts variants, kad vārds tiek pasniegts noteiktā grafiskā izpildījumā vai kombinācijā ar simbolisku zīmi.

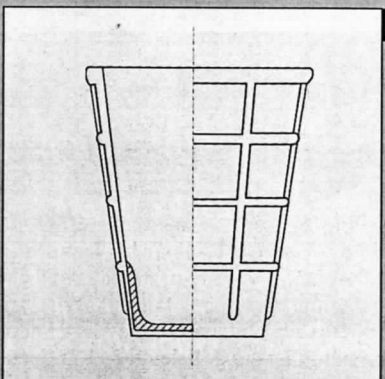
Moderns preču zīmes veids ir TELPISKĀ PREČU ZĪME, kad šo funkciju pilda iepakojuma vai pašas preces forma.

Pēdējā laikā par preču zīmi tiek uzskatīts arī noteikts krāsu salikums. Šo formu vai krāsu salikuma atdarinājums jau tiek uzskatīts par pārkāpumu.

Pamazām kā preču zīmi sāk izmantot arī skaņu kombinācijas un pat noteiktas smaržas, taču šis process vēl ir tikai pašā sākumā. Kopumā Latvijā šobrīd ir reģistrētas ap 50 000 preču zīmju, tāpēc atkārtotās un līdzības var būt arī netīšas.

DIZAINPARAUGI ir preces vai tās iepakojuma ārējais veidols. Izstrādājuma dizains var tikt aizsargāts gan ar autortiesībām, gan ar dizainparauga patentu. Dizainparaugu Latvijā pagaidām reģistrēts samērā maz, taču arī šī grupa pēdējā laikā tiek izmantota aktīvāk.

IZGUDROJUMI ir ražošanas paņēmieni, jaunas vielas, receptūras, ierīces un tehnoloģijas, mikroorganismu celmi, kā arī agrāk zināmu ierīču, paņēmieni un vielu izmantošana jauniem mērķiem.

pieprasīti un vērs skatus uz Rietumiem. Tur inovācijām paredzēti lieli līdzekļi, kas caur zināmiem fondiem pieejami arī Latvijā, taču lielākajā daļā gadījumū tā ir šeit radušos ideju piesavināšanās. Vai autoram ir iespējams aizsargāt savas tiesības pret ārvalstu vai vietējo ražotāju, kas kārdina ar naudu?

V. Anohins: — Aizstāvēt savas intereses var visdažādākajos variantos. Autoram ir skaidri jāapzinās, kā viņš «pārdodas» — līdz pēdējam kreklam vai ne gluži. Vai arī viņš grib spēlēt «dubultspēli» un izmantot pasūtītāja neuzmanību, lai pēc tam krietni nopelnītu. Mēs te, protams, nerunājam par morāli, bet par biznesu likuma ietvaros, un šādā skatījumā varam konsultēt abas puses — gan autoru, gan ražotāju vai tirgotāju.

Nesen pie mums ieradās kādas ražotnes ekspeditors, kurš priekšniekam bija ieteicis uzlabot dzērienu bundžas konstrukciju, virs pusē pie ass piestiprinot pagriežamu papildplāksnīti, ar kuru aizvērt iesāktu bundžu. Cilvēks bija satraucies, ka priekšnieks viņa ideju piesavināsies, tāpēc gribēja izņemt patentu. Parakājušies bibliotēkās, atklājām, ka šī ideja dažādos variantos patentēta jau vairākkārt, bet tā arī nav ieviesta. Tātad uz pirmatklājēja lauriem viņam nebija ko cerēt. Klientam nepaveicās, taču principā viņš rīkojās pilnīgi pareizi.

Intelektuālā īpašuma autora un izmantotāja attiecības ir ārkārtīgi sarežģītas, tāpēc «ielaistu» gadījumu tiesvedība ilgst gadiem. Intelektuālā īpašuma aizsardzības aģentūra šajos procesos var uzstāties gan kā advokāts, gan kā apsūdzības uzturētājs — atkarībā no tā, kura puse ir griezusies aģentūrā pēc palīdzības un kļuvusi par tās klientu. Turklāt reizēm būtiska nianse ir pat tas, vai mūsu klients ir pats firmas īpašnieks vai viņam piederošā firma.

Jūsu aģentūra klientu uzdevumā reģistrē preču zīmes, dizainparaugus, izgudrojumus, kā arī pārstāv savu klientu intereses juridiskos konfliktos. Ar ko vēl jūs nodarbojaties?

V. Anohins: — Tā būtu ļoti šaura mūsu pienākumu izpratne. Profesionālas patentu aģentūras uzdevumi prasa rūpīgu iedziļināšanos klienta biznesā, lai varētu sniegt pareizus padomus. Atkarībā no ekonomiskās un juridiskās situācijas, no tirgus attīstības un konjunktūras mēs varam, piemēram, ieteikt reģistrēt preču zīmi, un paši klienta uzdevumā to arī izdarīsim. Bet citā situācijā varam, tieši pretēji, ieteikt atturēties no preču zīmes vai izgudrojuma reģistrēšanas. Ja ideja morālās novecošanas dēļ būs izmantojama pārāk īsu laiku, tad ieguldījumi neatmaksāsies. Šādā gadījumā precī var ražot arī bez juridiskas aizsardzības, nebaidoties, ka konkurenti nozags ideju.

M. Vitiņa: — Biežāka ir cita situācija: idejas īstenošanai līdzekļu nav, bet tā

jāpatentē, lai to neizmantotu konkurenti, kuriem ražošanai nepieciešamie līdzekļi ir. Vēl biznesā pastāv termins zinātība («know how»), kas nozīmē — mēs zinām, kā, bet nevienam neteiksim. Zem tā paslēptajai idejai vērtība ir tikai tik ilgi, kamēr viens par to nezina. Intelektuālā īpašuma aizsardzības aģentūras konsultācija un pakalpojumi šādā situācijā ir nenovērtējami. Mēs ieteiksim, vai ideju iespējams patentēt, vai varbūt nepieciešams slēgt ar firmas darbiniekiem konfidencialitātes līgumu ar soda sankcijām par noslēpuma izpaušanu.

Vēlreiz jāuzsver, ka šīs lietas ir ļoti sarežģītas. Ja tas būtu vienkārši, tad tādas firmas kā mūsējā nevarētu pelnīt un pastāvēt.

No kādām sfērām pārsvarā nāk jūsu klienti?

V. Anohins: — Ārzemju klienti lielāko tiesu ir tirgotāji un ražotāji. Viņi piegādā šeit savu preci un ir norūpējušies, lai neviens šīs preces nekopētu, neviltotu un netirgotu bez ražotāja sankcijas. Šim nolūkam viņi aizsargā savu biznesu ar izgudrojumu patentiem, dizainparaugiem un preču zīmēm. Latvijā mūsu klientu spektrs ir ļoti plašs. Dažādībai minēsim kaut vai «Laimu», modeļu namu «Ateliers», «Pirmo banku»...

Jūsu pieminētais gadījums ar dzērienu bundžas papildvāciņu liecina, ka cilvēki aizvien no jauna izgudro divriteni, paši par to nemaz nenojaušot. Kādas pārdomas rada ielūkošanās patentu bibliotēkās?

V. Anohins: — Statistika liecina, ka pasaulē no katrām tūkstošām izmantojamiem patentiem tikai simts ir tādu, kurus tiešām var izmantot ražošanā, bet no šiem simts ievieš tikai desmit, savukārt no desmit ieviestajiem tikai viens izgudrojums nes ievērojama komerciālu peļņu. Veiksmīgi izgudrotāji, kā Edisons vai Markoni, kuriem paveicies vairākkārt, pasaulē ir ārkārtīgi reti. Daudz vairāk ir uzņēmēji, kuri no veiksmīga izgudrojuma pamanījušies saraust labu peļņu, un tas allaž notiek, pateicoties konsultācijām ar tādām firmām kā mūsējā. ■

TRIA ROBIT
PATENTU AĢENTŪRA

Tālr.: +371 7320300, +371 7320800
Fakss: +371 7325600
E-pasts: info@triarobit.com

LATVIJAS MAZĀS HIDROENERĢĒTIKAS ASOCIĀCIJĀ

Mazajai hidroenerģētikai Latvijā – 100 gadi

Pašlaik Latvijā darbojas 88 mazās hidroelektrostacijas. Tiek būvētas vēl sešas, savukārt projektēšanas stadijā atrodas astoņas mazās HES.

Vienlaikus norit darbs pie hidrobūvju drošuma programmas izstrādes saistībā ar Ministru kabineta un valsts Būvinspekcijas izstrādātajiem noteikumiem. Tie paredz visu izbūvēto hidro-staciju atestāciju un riska faktoru novērtšanu.

Visas hidroelektrostacijas ir sadalītas trīs grupās atkarībā no riska faktoriem. Ir jānovērtē esošie trūkumi un turpmākajā darbībā jāievēro drošības noteikumi.

Nākamais virziens asociācijas darbībā šobrīd saistīts ar gatavošanos pilnsapulcei, kas notiks **22. septembrī Smiltēnē**. Tad arī atzīmēsīm **100. gadadienu, kopš Latvijā atklāta pirmā mazā hidroelektrostacija Smiltēnē**. Par godu šim notikumam tiks atklāta piemiņas plāksne.

Pilnsapulcē vairāki referāti tiks veltīti hidroenerģētikas vēsturei Latvijā un pašreizējās situācijas analīzei mazajā hidroenerģētikā. Mazo HES simtgades atzīmēšanā aktīvi piedalās arī Smiltēnes pilsētas dome.

Šovasar ir aktualizējušās diskusijas par mazo hidroelektrostaciju būvniecības un darbības lietderību un ietekmi uz apkārtējo vidi, tādēļ asociācijas biedri aktīvi piedalās diskusijās par šīm problēmām televīzijā, radio un presē. Mūsu darbības pamats ir likumība un dažādu speciālistu izstrādātie noteikumi HES darbības nodrošināšanā.

Valdes priekšsēdētājs
IVARS MOROZS

Adrese:
Pasta ielā 41-2
Jelgava, LV 3001
Tālrunis: 9155248
Fakss: 30 55245